

Patienter som följer ordinationer lever längre

Följsamhet till långvarig läkemedelsbehandling är ett vanligt debattämne. Som läkare har vi ofta gett råd till patienter och ordinerat läkemedel och sett det som en ren patientuppgift att bara följa råden. Vi har ju varit säkra på att individer som är följsamma också har lägre morbiditet och mortalitet [1].

Kan följsamheten förbättras? Trots flera kontrollerade studier har stora översikter visat att det inte finns särskilt mycket evidens för hållbara metoder på längre sikt [2, 3]. Att lokalt inom sjukvården diskutera oss fram till något som eventuellt kan öka följsamheten kan upplevas vara viktigt men är bara en svag ersättning för regelrätta studier. Kan lösningen till bättre följsamhet i stället finnas i egenskaper hos den enskilde patienten? En antydning till svar får vi i en metaanalys över följsamhet [4].

En kanadensisk forskargrupp har gjort en systematisk genomgång av sådana randomiserade, kontrollerade studier (RCT) och observationella läkemedelsstudier, där mortalitet hos patienter med definierat bra och dålig följsamhet rapporterats.

Från ursprungliga 6 231 träffar kvarstod bara 21 artiklar som kunde värderas i detalj efter en omfattande litteratursökning och -gallring. Studierna var alla långtidsstudier (från 6 månader till 11 år) och bestod av 8 RCT (37 701 deltagare) och 13 kohortstudier (9 146 deltagare). Materialet uppdelades i tre grupper.

Den första gruppen bestod av åtta kardiovaskulära, placebokontrollerade RCT.

Effekt av följsamhet på mortalitet undersöktes för placebogruppen. De patienter som uppvisat god följsamhet klarade sig signifikant bättre än de med dålig följsamhet. Oddskvoten var 0,56 (95 procents konfidensintervall, KI, 0,43–0,74), ett synnerligen imponerande resultat. Vilka läkemedel i vår arsenal har en sådan effekt? Referentens beräkning av »number needed to treat« (NNT) blir 43 (95 procents KI 33–60). God följsamhet tycks löna sig, oavsett vad man tar!

Den andra gruppen omfattade två studier. I en av dessa (CAST) hade skyddet av två antiarytmika gentemot placebo tidigare undersökts hos ca 1 100 patienter. Dödligheten av den aktiva behandlingen var större än av placebo. Vid den nya analysen av CAST dog inga personer som haft dålig följsamhet till placebo men däremot 4–5 procent bland dem med god följsamhet. God följsamhet kan vara farligt också! I den tredje gruppen (19 studier) fanns också alla inkluderade HIV-studier (n=7), observationella till sin karaktär. Effekt av god följsamhet skilde sig signifikant från dålig, oddskvoten var 0,55 (95 procents KI 0,49–0,62). God följsamhet till HIV-behandling resulterade i ett beräknat NNT på 7 (95 procents KI 6–8); ett utmärkt resultat!

God följsamhet är ofta förknippad med ett bra utfall. Författarna menar att god följsamhet till placebo, med sänkt mortalitet som effekt, talar för att de som är följsamma tillhör en grupp av individer som också i övrigt följer instruktioner och hälsobefrämjande råd – läkemedelsföljsamheten är kanske bara ett surro-



Foto: Science Photo Library

God följsamhet även till placebo talar för att de individer som är följsamma tillhör en grupp som också i övrigt följer instruktioner.

gatmått för beteendet. Det är uppenbart att vi behöver veta mer om vad som styr människor till detta beteende, kanske kan ökade kunskaper öka vår förmåga att göra patienter mer följsamma [5]. Studien är ett viktigt inlag i diskussionen om följsamhet och effekten av placebo och tillför mycket till tidigare rapporter i ämnet. Man är benägen att hålla med författarna om att ett mått på följsamhet är en ny modalitet att införa i kliniska prövningsprotokoll och vid analys av studier. Frågan kan till en början begränsas till studier som har »hårda« effektmått och där samhället behöver bättre riktmärken för vad vi skall satsa på.

Hans Liedholm
docent, överläkare,
enheten för läkemedel
Universitetssjukhuset MAS, Malmö

1. McDermott MM, et al. Impact of medication non-adherence on coronary heart disease outcomes. A critical review. Arch Intern Med. 1997;157:1921-9.
2. McDonald HP, et al. Interventions to enhance patient adherence to medication prescriptions: scientific review. JAMA. 2002;288:2868-79.
3. Haynes RB, et al. Interventions for enhancing medication adherence. Cochrane Database Syst Rev. 2005;(4):CD000011. doi: 10.1002/14651858.CD000011.pub2
4. Simpson SH, et al. A meta-analysis of the association between adherence to drug therapy and mortality. BMJ. 2006;333(7557):15.
5. Barrett B, et al. Placebo, meaning, and health. Perspect Biol Med. 2006;49(2):178-98.

Vegetarianer har högre IQ som barn än genomsnittet

Individer som är vegetarianer i vuxen ålder har som barn högre IQ än genomsnittet. Detta enligt en studie från Storbritannien som presenteras i tidskriften BMJ. Den kontroversiella studien, som sannolikt lär bli frekvent refererad framgent, bygger på data från drygt 8 000 män och kvinnor i Storbritannien, som vid 10 års ålder bl a genomgick ett IQ-test. 20 år senare fick dessa individer svara på frågor kring bl a utbildning, matvanor och socioekonomisk ställning. Resultaten visar att individer som i vuxen ålder uppgav att de är vegetarianer



Foto: Sara Holthe

Intelligenta barn tycks ofta bli vegetarianer.

överlag var bättre utbildade och hade högre IQ än genomsnittet som barn. Re-

sultaten stod sig efter att forskarna rensat för andra faktorer som exempelvis inkomst och social bakgrund. Totalt uppgav 4,5 procent av studiedeltagarna att de var vegetarianer vid 30 års ålder. En tredjedel av vegetarianerna tillstod dock att de åt såväl fågel som fisk. Det var överlag vanligare att kvinnor var vegetarianer än män.

Anders Hansen
AT-läkare, Stockholm
anders.hansen@sciencecap.se

BMJ. doi:10.1136/bmj.39030.675069.55

Beteendestörning och problem i skolan ökar självmordsrisken

Som en del i en longitudinell register- och journalstudie av 1 420 tidigare barnpsykiatriska patienter, födda 1957–1976 (färdigbehandlade 1975–1990), har mortalitet, självmord och samband mellan psykosociala påfrestningar/senare vuxenpsykiatrisk kontakt och senare dödlighet undersökts.

Frågorna var huruvida de tidigare BUP-patienterna riskerade en för tidig död och i vilken omfattning som faktorer relaterade till psykiatriska symtom och/eller beteendeproblem kunde vara varningssignaler för kommande självmord. I slutet av 2003 hade 2,7 procent av patienterna, 24 män och 14 kvinnor, avlidit. Trettiofyra av dem dog av onaturliga orsaker, och av dessa begick 19 självmord.

Den standardiserade mortalitetsration (236) var signifikant (0,1-procentnivån) högre än i normalbefolkningen. Skolproblem och beteendestörning vid kontakten med BUP visade sig ha störst inverkan på förekomst av senare död och självmord.

Elva av de 19 som begick självmord hade tydliga psykosociala stressfaktorer relaterade till hemmiljön och skolan, en större andel än för de levande (P=0,031). Endast två som begick självmord hade initialt sökt på grund av självmordsförsök (sammanlagt sökte 71 BUP på grund av självmordshandlingar och -tankar). En av de avlidna avled under pågående BUP-behandling, en annan inom ett år efter avslutad BUP-behandling, medan nio avled inom ett år från avslutad vuxenpsykiatrisk vård. Samtliga begick självmord.

Resultaten visar att en grupp svenska barnpsykiatriska patienter, särskilt de med beteendeproblem, löper en förhöjd risk för en för tidig död, trots den allmänna förbättringen av hälsan för befolkningen i stort under de senaste årtiondena. Det är rimligt att dra den försiktiga slutsatsen att skolproblem och beteendeproblem är viktiga faktorer i denna patientgrupp är viktiga faktorer än självmordsförsök som varningssignaler för senare fullbordade självmord.

Resultaten sätter också fokus på suicidprevention inom barn- och ungdomsvård och på samhällets sociala stöd till barn och ungdomar. Mer tonvikt borde läggas på psykosociala och miljömässiga faktorer som minskar och motverkar påfrestningar. För detta behövs ett betyd-

ligt mer utvecklat samarbete mellan socialtjänst, BUP och skolhälsovård.

För dessa högriskbarn och -ungdomar är kontinuitet i samarbetet mellan vårdgivarna en särskild utmaning, eftersom de ofta inte är särskilt följsamma i vården och vanligtvis uteblir eller avslutar i för tid.

Det finns nu prospektiva uppföljningar av kohorter av svenska BUP-patienter från 1920-talets slut fram till idag med uppföljningstider varierande mellan 10 och 40 år. De visar jämförbara resultat över tid och kan sägas vara originalfynd beroende på de svenska och de skandina-



Beteendeproblem bland barnpsykiatriska patienter är en viktigare faktor än självmordsförsök som varningssignal för senare fullbordat självmord. Foto: Pressens Bild

viska möjligheterna att via befolkningsregistren följa patienters levnadsöden.

När Harris och medarbetare presenterade sin metaanalys [Br J Psychiatr. 1997; 170:205-28] respektive översikt [Br J Psychiatr. 1998;173:11-53] fann de elva artiklar från 1980 och framåt från sex länder som behandlade frågan om mortalitet bland barn- och ungdomspsykiatriska patienter. När det gällde beräkningar av suicidrisken fann de i sina resultat att »Scandinavian studies contributed 96% of the expected value, Sweden alone 65%«.

Ulf Engqvist

socionom, institutionen för socialt arbete, Mittuniversitetet, Östersund

Per-Anders Rydelius

professor, institutionen för kvinnor och barns hälsa, Karolinska Universitetssjukhuset Solna

Engqvist U, Rydelius PA. Death and suicide among former child and adolescent psychiatric patients. BMC Psychiatry. 2006;6:51.

Specialsilke vid atopiskt eksem

Irriterande textilier och infektion i huden förvärrar besvären av atopiskt eksem. Kortisonsalvor är effektiva, men många, inte minst föräldrar till eksembarn, har en motvilja mot att använda kortison, då långvarigt bruk kan påverka huden negativt. En ny behandling kan göra det lättare för läkare, barn och föräldrar att minska problemen. Det framgår av en studie som publicerats i *Dermatology*. Den visar att behandling med ett specialbehandlat silke med antimikrobiell effekt (DermaSilk) har lika god effekt som lokal behandling med kortisonsalvor.

Studien har genomförts vid universitetssjukhuset i Zürich. Barn i åldrar mellan ett halvt och nio år med moderat atopiskt eksem fick under tre veckor bära specialtillverkade underkläder. Vänster ärm och ben bestod av DermaSilk, medan höger ärm och ben bestod av bomull. Barnens högra arm och ben behandlades dessutom med en kortisonsalva grupp III (Elocon), som är allmänt använd vid behandling av atopiskt eksem.

Under behandlingen lindrades barnens eksem signifikant, och ingen signifikant skillnad kunde observeras mellan de kroppsdelar som behandlats med kortison och de som behandlats med DermaSilk. Författarna framhåller att bakterieinfektioner ofta förvärrar eksemproblemen och att infektionsdämpande behandling leder till klinisk förbättring. DermaSilks antimikrobiella effekt är därför gynnsam. Man konstaterar även att bomull, trots att materialet kan tyckas vara lent och slätt, består av korta och oregelbundna fibrer, vars ändar kan irriterar eksemdrabbad hud. Silke, å andra sidan, består av trådar som är flera hundra meter långa och som ger låg friktion mot huden. Författarna drar därför slutsatsen att DermaSilk kan bli ett alternativ till kortison vid atopiskt eksem.

De nya rönen stämmer väl med preliminära fynd i en fallstudie som genomförts på svenska allergimottagningar: 7 av 11 barn med atopiskt eksem fick mindre besvär och klåda och bättre nattsömn redan inom någon vecka från det att behandlingen med DermaSilk börjat.

Rafael Ferrandiz

fil dr, produktchef på Medeca Pharma AB, Uppsala, som marknadsför DermaSilk i Sverige

Senti G, et al. Antimicrobial silk clothing in the treatment of atopic dermatitis proves comparable to topical corticosteroid treatment. *Dermatology*. 2006;213: 228-33.

PTSD och ADHD bakom många fall av utmattningssyndrom

I debatten om det ökande antalet långtidssjukskrivningar till följd av utmattningssyndrom talar man om utlösande faktorer men sällan om bakomliggande faktorer. En studie har genomförts med syftet att analysera i vilken utsträckning påfrestande livshändelser, PTSD (post-traumatic stress disorder) och den neuropsykiatriska störningen ADHD (attention deficit hyperactivity disorder) kan ligga bakom utmattningssyndrom och åtföljande långtidssjukskrivning.

62 långtidssjukskrivna personer med utmattningssyndrom och 83 i lönearbete har screenats för förekomst av påfrestande livshändelser, PTSD, ADHD, ångest, depression och hälsa, mätt med hälsoenkäten SF-36. Av de långtidssjukskrivna bedömdes 52 procent ha PTSD, och 24 procent bedömdes ha ADHD.

Antalet misstänkta eller möjliga fall var ännu högre, 71 respektive 56 procent. 19 procent bedömdes ha såväl PTSD som ADHD, och 56 procent bedömdes ha PTSD och/eller ADHD. Om antalet misstänkta eller möjliga fall inberäknas bedömdes 87 procent ha PTSD och/eller

ADHD. Såväl PTSD som ADHD och förekomst av påfrestande livshändelser i form av sexuella övergrepp och »svårt mänskligt lidande« hade starka samband med både utmattningssyndrom och långtidssjukskrivning. Tre personer som misstänktes ha diagnosen ADHD har genomgått neuropsykiatrisk utredning där diagnosen fastställdes.

Även om det inte går att fastställa diagnoserna PTSD och ADHD via screeninginstrument är resultaten anmärkningsvärda. Mot bakgrund av att ADHD, och i viss utsträckning PTSD, praktiskt taget aldrig diskuteras i den yrkesinriktade rehabiliteringen av individer med utmattningssyndrom bör dessa resultat fungera som en väckarklocka.

Gunilla Brattberg

leg läkare, specialist i anesthesiologi och smärtlindring, adjungerad professor i rehabiliteringspedagogik, Lunds universitet

Brattberg G. PTSD and ADHD: underlying factors in many cases of burn out. *Stress and Health*. 2006;22(5):305-13.

Kirurger är längre och ser bättre ut än medicinare

Såväl inom som utom läkarkåren florerar fördomar om skillnader mellan läkare inom olika specialiteter. Dessa förutfattade meningar berör oftast psykologiska aspekter av personligheten. Så t ex brukar kirurger ses som handlingskraftiga, invärtesmedicinare som omständliga, ortopedier som opsykologiska osv. Ibland handlar fördomarna även om begåvningsresurser, vilket lämnas därhän i detta referat.

Om föreställningarna överensstämmer med verkligheten är inte studerat i nämnvärd omfattning. Orsaken skulle dessutom kunna vara både selektion och anpassning till förväntningar. Författarna (två kvinnor och två män) till här refererade rapport noterade under sin studietid att manliga läkarstudenter som valde att bli kirurger var längre och såg bättre ut än de som valde invärtesmedicin. Författarna önskade nu, 25 år efter avslutade studier, testa om denna observation var korrekt.

Man valde slumpmässigt ut 24 överläkare, hälften av var specialitet, vid uni-



Foto: Peter Örn

Inte bara spanska kirurger är snygga, även svenska kirurger ligger bra till. Curt Franksson, »Frankan«, profil inom svensk kirurgi, nu 90 år, fortfarande stilig och lång.

versitetssjukhuset i Barcelona, matchade för ålder (52 ± 7) och kön (alla män). Som extern kontrollgrupp valdes fyra jämnåriga skådespelare, som spelat manliga läkarroller i filmer eller TV-serier. Deltagarnas längd noterades.

Utifrån nytagna fotografier bedömdes deras utseende av åtta kvinnor obero-

Brist på långtidsdata för fetmapreparat

Långtidseffekterna av användning av fetmapreparat som orlistat och rimonabant är för dåligt kända. Det varnar forskare från Kanada för i en artikel i *Lancet*.

Ett antal överviktspreparat har godkänts under senare år, och flera befinner sig i avslutande klinisk fas. Det rör sig om preparat som påverkar känslan av hunger och mättad (genom att t ex påverka endocannabinoidreceptorn eller halterna av monoaminer) och begränsar upptaget av fett (genom inhibering av lipas).

Studier av preparaten har primärt fokuserat på i vilken utsträckning patienten lyckats gå ned i vikt och, enligt forskarna, i alltför liten utsträckning undersökt effekter på mortalitet och morbiditet i ett längre perspektiv. Givet den fetmaepidemi som råder i västvärlden är det viktigt att långtidseffekterna av användning av preparaten blir bättre kända innan fler människor börjar använda dem, skriver forskarna, som betonar att det är särskilt viktigt med mer kunskap vad gäller kardiovaskulära risker med preparaten. Författarna poängterar dock att det medicinska behovet av mediciner av denna typ är stort.

Anders Hansen

AT-läkare, Stockholm
anders.hansen@sciencecap.se

Lancet. 2007;369:71-7.

de av varandra med en »good looking score« på en 7-gradig skala (1 = ugly; 7 = very good looking).

Kirurgernas längd var 179,4 cm mot medicinarnas 172,6 (P<0,01). Skådespelarnas längd förblev okänd. Deras good looking score var dock högst, 5,96 mot kirurgernas 4,39 och medicinarnas 3,65. Samtliga skillnader var signifikanta. Det fanns ingen skillnad mellan skådespelare i kirurg- och medicinarroller.

Författarnas konklusion är att manliga kirurger är längre och snyggare än invärtesmedicinare, åtminstone i Barcelona. Troligen skulle en svensk studie komma till ett liknande resultat. En liten men noggrant genomförd enkätstudie talar starkt för det (jag har frågat min fru).

Jon Ahlberg

kirurg
jon.ahlberg@lakartidningen.se

Trilla A, et al Phenotypic differences between male physicians, surgeons, and filmstars: comparative study. *BMJ*. 2006;333:1291-3.